

ACADEMIC SPECTRUM

2026-yil 2-son

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

ISSN

3093-9089

Бухоро - 2026

ACADEMIC SPECTRUM

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

№ 2-Son 2026-yil

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy kommunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrdagi №1273056 sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan

BOSH MUHARRIR:

Axmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li

Psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A‘ZOLARI

Кулешов Валерий Владимирович - pedagogika fanlari doktori, professor
Rossiya Fanlar akademiyasining akademigi (Ukraina).

Andriyenko Yelena Vasilyevna - pedagogika fanlari doktori, professor
(Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va
texnologiya ta‘limi instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Romm Tatyana Aleksandrovna - pedagogika fanlari doktori, professor
(Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta‘lim
instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Olimov Shirinboy Sharofovich — pedagogika fanlari doktori, professor
(Buxoro davlat universiteti “Pedagogika” kafedrasini mudiri).

Zaripov Lochin Rustamovich - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
(O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy
ta‘limni rivojlantirish ilmiy-tadqiqot markazi, O‘quv-uslubiy faoliyatni
takomillashtirish boshqarma boshlig‘i).

Safarov Dilmurod Xalimovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
(Navoiy viloyati pedagogik mahorat markazi Akademik faoliyat bo‘yicha direktor
o‘rinbosari)

Nazarov Akmal Mardonovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
(Buxoro davlat universiteti Yoshlar masalalari va ma`naviy-ma`rifiy ishlar bo‘yicha
birinchi prorektor).

Rustamov Shavkat Shuhrat o‘g‘li - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
(Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini mudiri).

Ganjiyev Feruz Furqatovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
(Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini professori).

Ismatova Dilafruz Tuymuratovna - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa
doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini dotsenti).

Muxlisov Sodiqjon Saidjonovich - pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD), (Buxoro davlat universiteti “Axborot tizimlari va raqamli texnologiyalar
kafedrasini dotsenti).

Tilavov Muxtor Hasan o‘g‘li - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini dotsenti).

Mas‘ul kotib:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o‘g‘li – Buxoro davlat universiteti
Psixologiya kafedrasini o‘qituvchisi

EDITOR-IN-CHIEF:

Akhmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor.

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Valeriy Vladimirovich Kuleshov — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Russian Academy of Sciences (Ukraine).

Elena Vasilyevna Andrienko — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of Physics, Mathematics, Information and Technological Education, Novosibirsk, Russia).

Tatyana Aleksandrovna Romm — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of History, Humanities and Social Education, Novosibirsk, Russia).

Shirinboy Sharofovich Olimov — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Bukhara State University, Head of the “Pedagogy” Department).

Lochin Rustamovich Zaripov — Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor (Research Center for the Development of Higher Education under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan, Head of the Department for Improvement of Educational and Methodological Activities).

Dilmurod Xalimovich Safarov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor (Navoi Regional Center for Pedagogical Excellence, Deputy Director for Academic Affairs).

Akmal Mardonovich Nazarov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor (Bukhara State University, First Vice-Rector for Youth Affairs and Spiritual-Educational Work).

Shavkat Shuhrat o‘g‘li Rustamov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor (Bukhara State University, Head of the “Psychology” Department).

Feruz Furqatovich Ganjiyev — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor (Bukhara State University, Professor of the “Psychology” Department).

Dilafuz Tuymuratovna Ismatova — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Psychology” Department).

Sodiqjon Saidjonovich Mukhlisov — Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Information Systems and Digital Technologies” Department).

Muxtor Hasan o‘g‘li Tilavov — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Psychology” Department).

EXECUTIVE SECRETARY:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o‘g‘li — Lecturer, Department of Psychology, Bukhara State University.

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

Ахмадов Назирджон Рахмат угли — доктор философии по психологии (PhD), доцент.

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:

Кулешов Валерий Владимирович — доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии наук (Украина).

Андрienко Елена Васильевна — доктор педагогических наук, профессор (Новосибирский государственный педагогический университет, Институт физики, математики, информационных и технологических наук, г. Новосибирск, Россия).

Ромм Татьяна Александровна — доктор педагогических наук, профессор (Новосибирский государственный педагогический университет, Институт истории, гуманитарных и социальных наук, г. Новосибирск, Россия).

Олимов Ширинбой Шарофович — доктор педагогических наук, профессор (Бухарский государственный университет, заведующий кафедрой «Педагогика»).

Зарипов Лочин Рустамович — доктор педагогических наук (DSc), профессор (Научно-исследовательский центр развития высшего образования при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан, начальник управления совершенствования учебно-методической деятельности).

Сафаров Дилмурод Халимович — доктор психологических наук (DSc), профессор (Навоийский областной центр педагогического мастерства, заместитель директора по академической деятельности).

Назаров Акмал Мардонович — доктор психологических наук (DSc), профессор (Бухарский государственный университет, первый проректор по делам молодежи и духовно-просветительской работе).

Рустамов Шавкат Шухрат угли — доктор психологических наук (DSc), доцент (Бухарский государственный университет, заведующий кафедрой «Психология»).

Ганжиев Феруз Фуркатович — доктор психологических наук (DSc), доцент (Бухарский государственный университет, профессор кафедры «Психология»).

Исматова Дилафруз Туймуратовна — доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Психология»).

Мухлисов Содикжон Саиджонович — доктор философии (PhD) по педагогическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Информационные системы и цифровые технологии»).

Тилавов Мухтор Хасан угли — доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Психология»).

ОТВЕТСТВЕННЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

Дехконбоев Шохжахон Ойбек угли — преподаватель кафедры «Психология» Бухарского государственного университета.

Raximova Nasiba Nuriddinovna

Psixologiya yoʻnalishi Osiyo Xalqaro Universiteti 1-kurs magistiri

OʻSMIRLARDA AGRESSIYA MUAMMOSINI OʻRGANISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI

Annotatsiya. Ushbu maqola oʻsmirlarda agressiya muammosini oʻrganishning nazariy-metodologik asoslariga bagʻishlangan. Unda agressiya tushunchasi, uning turlari va rivojlanishiga taʼsir etuvchi psixologik nazariyalar, xususan, Freyd, Lorents va Bandura kabi olimlarning yondashuvlari chuqur tahlil qilingan. Shaxsiy xususiyatlar, ijtimoiy muhit va ayniqsa oilaviy omillarning agressiv xulq-atvoriga taʼsiri yoritilgan. Tadqiqot metodologiyasi doirasida kvantitativ va kualitativ yondashuvlar, diagnostika va baholash usullari, shuningdek, oʻsmirlar bilan ishlashdagi etik tamoyillar batafsil koʻrib chiqilgan. Maqolada agressiv tendensiyalarning yoshga va genderga xos choʻqqilari hamda disfunktsional oilalar va notoʻgʻri tarbiya usullarining salbiy roli taʼkidlangan. Yakunda olingan xulosalar asosida kelgusi tadqiqotlar va psixokorreksiya amaliyoti uchun tavsiyalar berilgan.

Kalit soʻzlar: Agressiya, oʻsmirlik, nazariy asoslar, metodologiya, diagnostika, psixokorreksiya, etika, oilaviy omillar

Abstract. This article explores the theoretical and methodological foundations for studying aggression in adolescents. It analyzes the concept of aggression, its types, and key psychological theories, including approaches by Freud, Lorenz, and Bandura. The paper highlights the significant impact of personal characteristics, social environment, and family factors on aggressive behavior. Research methodology, covering quantitative and qualitative approaches, diagnostic tools, and ethical principles, is thoroughly discussed. Recommendations for future research and psychocorrectional practice are also provided.

Key words: Aggression, adolescence, theoretical foundations, methodology, diagnostics, psychocorrection, ethics, family factors

Аннотация. Данная статья исследует теоретико-методологические основы изучения проблемы агрессии у подростков. В ней анализируется понятие агрессии, ее виды и ключевые психологические теории, включая подходы Фрейда, Лоренца и Бандуры. Подчеркивается влияние личностных особенностей, социальной среды и семейных факторов на агрессивное поведение. Рассмотрены количественные и качественные подходы, методы диагностики и этические принципы работы с подростками. На основе выводов даны рекомендации для дальнейших исследований и психокоррекционной практики.

Ключевые слова: Агрессия, подростковый возраст, теоретические основы, методология, диагностика, психокоррекция, этика, семейные факторы

Kirish. Oʻsmirlar agressiyasi zamonaviy jamiyatning eng dolzarb muammolaridan biri boʻlib, uning shaxs rivojlanishiga, oilaviy munosabatlarga va ijtimoiy muhitga salbiy taʼsiri tobora ortib bormoqda. Agressiv xulq-atvor nafaqat oʻsmirning oʻziga, balki uning tengdoshlari, oʻqituvchilari va oila aʼzolari uchun ham jiddiy xavf tugʻdirishi mumkin. Bu muammo oʻsmirlarning psixologik salomatligi, taʼlim sifati va kelajakdagi ijtimoiy integratsiyasi nuqtai nazaridan chuqur oʻrganishni talab etadi. Ayniqsa, global axborotlashuv va ijtimoiy oʻzgarishlar davrida agressiyaning yangi shakllari va sabablari yuzaga kelishi uni kompleks tadqiq qilish zaruratini yanada oshirmoqda. Ushbu maqola oʻsmirlarda agressiya muammosini oʻrganishning nazariy-metodologik asoslarini har tomonlama tahlil qilishni maqsad qilgan. Maqsad doirasida agressiya tushunchasining psixologik mohiyati, uning turlari va rivojlanish mexanizmlari yoritiladi. Oʻsmirlar agressiyasini oʻrganishga oid asosiy psixologik nazariyalar koʻrib chiqiladi. Tadqiqotda qoʻllaniladigan kvantitativ va kualitativ metodologik yondashuvlar taqqoslanadi. Diagnostika va baholashning asosiy usullari sanab oʻtiladi. Shuningdek, oʻsmirlar bilan ishlashda etik tamoyillarning ahamiyati alohida taʼkidlanadi. Ushbu yondashuv orqali oʻsmirlar agressiyasini kompleks oʻrganish uchun mustahkam nazariy va amaliy poydevor yaratish koʻzda tutilgan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Agressiya psixologiyada keng qamrovli tushuncha bo‘lib, u ko‘pincha boshqa shaxsga, guruhga yoki ob'ektga qasddan zarar yetkazishga qaratilgan harakat sifatida ta'riflanadi [1]. Bu xulq-atvor jismoniy, og‘zaki, to‘g‘ridan-to‘g‘ri yoki bilvosita shakllarda namoyon bo‘lishi mumkin. Jismoniy agressiya urish, tepish kabi bevosita zarar yetkazishni o‘z ichiga olsa, og‘zaki agressiya haqoratlash, tahdid qilish yoki kamsitish orqali ifodalanadi. Bilvosita agressiya esa mish-mish tarqatish, ijtimoiy izolyatsiya qilish kabi yashirinroq shakllarda bo‘lishi mumkin. Shuningdek, agressiyani reaktiv (provokatsiyaga javoban) va proaktiv (maqsadli, rejalashtirilgan) turlarga ajratish mavjud. Reaktiv agressiya ko‘pincha g‘azab, qo‘rquv kabi kuchli hissiyotlar bilan bog‘liq bo‘lsa, proaktiv agressiya aniq maqsadga erishish uchun vosita sifatida ishlatiladi. O‘smirlar agressiyasini tushuntirishga qaratilgan bir qator psixologik nazariyalar mavjud. Zigmund Freyd agressiyani tug‘ma o‘lim instinkti (tanatos) bilan bog‘lagan bo‘lib, bu instinktning tashqi muhitga yo‘naltirilishi aggressiv xulq-atvorga olib keladi [1]. Uning fikricha, agressiya inson psixikasining ajralmas qismi bo‘lib, uni to‘liq yo‘q qilib bo‘lmaydi, balki konstruktiv yo‘nalishga burish mumkin. Konrad Lorents agressiyani evolyutsion nuqtai nazardan o‘rgangan va uni tur hayotini saqlab qolish uchun zarur bo‘lgan asosiy instinkt sifatida ta'riflagan [1]. Uning fikricha, agressiya hududni himoya qilish, juft tanlash va nasl qoldirish kabi muhim biologik funksiyalarni bajaradi. Albert Banduraning ijtimoiy o‘rganish nazariyasi aggressiv xulq-atvorning ko‘proq kuzatish va taqlid qilish orqali shakllanishini ta'kidlaydi. Bolalar va o‘smirlar aggressiv modellarni (ota-onalar, tengdoshlar, media qahramonlari) kuzatish orqali aggressiv harakatlarni o‘rganadilar va ularni takrorlashga moyil bo‘ladilar, ayniqsa bu xulq-atvor rag‘batlantirilsa yoki jazo choralari qo‘llanilmasa. Frustratsiya-agressiya gipotezasi (Dollard va Miller) frustratsiyaning har doim agressiyaga olib kelishini ta'kidlaydi. Garchi bu gipoteza keyinchalik yumshatilgan bo‘lsa-da, frustratsiya va agressiya o‘rtasidagi bog‘liqlikni tushuntirishda muhim ahamiyatga ega. Kognitiv nazariyalar aggressiv xulq-atvorni tushuntirishda insonning fikrlash jarayonlari, interpretatsiyalari va dunyoqarashini markazga qo‘yadi. Aggressiv shaxslar ko‘pincha boshqalarning harakatlarini dushmanona qabul qilishga moyil bo‘lib, vaziyatni noto‘g‘ri talqin qilishadi, bu esa ularning aggressiv javob berish ehtimolini oshiradi. O‘smirlar agressiyasining rivojlanishiga bir qator omillar ta'sir ko‘rsatadi. Bular jumladan shaxsiy xususiyatlar, ijtimoiy omillar va oilaviy muhitdir. Shaxsiy xususiyatlarga past o‘ziga baho, yuqori impulsivlik, hissiy beqarorlik va o‘z his-tuyg‘ularini boshqara olmaslik kiradi, bu omillar aggressiv xulq-atvorga moyillikni oshiradi [1]. Shuningdek, axloqiy qadriyatlardagi buzilishlar, masalan, sababsiz dars qoldirish (truancy) kabi muammolar ham agressiya bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin [1]. Ijtimoiy omillar orasida mediada aggressiv kontentning ko‘pligi (video o‘yinlar, filmlar, ijtimoiy tarmoqlar) aggressiv xulq-atvor modellarini taklif qilishi mumkin [1]. Tengdoshlar guruhi ta'siri ham muhim rol o‘ynaydi; aggressiv tengdoshlar bilan muloqot o‘smirning o‘zida agressiyani shakllantirishga turtki bo‘lishi mumkin [1]. Oila muhiti alohida ahamiyatga ega, chunki disfunktsional oilalardan chiqqan o‘smirlar agressiyaga ko‘proq moyil bo‘lishadi [1]. Ota-onalarning haddan tashqari cheklovchi munosabati yoki, aksincha, surunkali befarqligi ham aggressiv xulq-atvorning shakllanishiga olib kelishi mumkin [1]. Oila ichidagi zo‘ravonlik, nizolar, ota-onalarning noto‘g‘ri tarbiya usullari (qattiq jazolash, hissiy rad etish) o‘smirlarda agressiya rivojlanishining asosiy sabablaridan biridir. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, aggressiv tendensiyalar genderga xos cho‘qqilarga ega: o‘g‘il bolalarda 12 va 14-15 yoshlarda, qiz bolalarda esa 11 va 13 yoshlarda kuzatiladi [1]. Bu davrlar o‘smirlarning jismoniy, psixologik va ijtimoiy rivojlanishidagi o‘zgarishlar bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Bu holat o‘smirlar agressiyasini o‘rganish va unga qarshi kurashishda yosh va gender xususiyatlarini hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot metodologiyasi. O‘smirlar agressiyasini samarali o‘rganish uchun bir qator metodologik yondashuvlar va usullar mavjud. Tadqiqot samaradorligini oshirish maqsadida kvantitativ va kualitativ yondashuvlarni birlashtirish tavsiya etiladi. Kvantitativ usullar katta miqdordagi ma'lumotlarni yig‘ish va statistik tahlil qilish orqali aggressiv xulq-atvorning umumiy tendensiyalarini, sabab-oqibat bog‘liqliklarini aniqlashga qaratilgan. Bu usullar orasida so‘rovnomalar va anketalar muhim o‘rin tutadi. O‘smirlar, ularning ota-onalari yoki o‘qituvchilari o‘rtasida o‘tkaziladigan standartlashtirilgan so‘rovnomalar agressiya darajasini, uning shakllarini va potentsial sabablarini baholash imkonini beradi. Buss-Perri agressiya anketasi (Buss-Perry

Aggression Questionnaire) kabi ilmiy asoslardan instrumentlar agressiyaning jismoniy, verbal, g‘azab va dushmanlik kabi turlarini o‘lchashda keng qo‘llaniladi. O‘zbekiston sharoitida L.G. Pochebutning agressivlik testi ham moslashtirilgan holda qo‘llanilishi mumkin. Yig‘ilgan ma‘lumotlar korelyatsion, regressiv va boshqa statistik tahlillar orqali qayta ishlanib, agressiya bilan bog‘liq omillar o‘rtasidagi munosabatlar aniqlanadi. Eksperimental tadqiqotlar agressiv xulq-atvoriga ta‘sir etuvchi omillarni nazorat qilingan sharoitlarda o‘rganish, masalan, ma‘lum bir ta‘sir agressiya darajasiga qanday ta‘sir qilishini baholash imkoniyatini beradi. Kualitativ usullar agressiya sabablari va namoyon bo‘lishining chuqur kontekstual tushunchasini olishga qaratilgan bo‘lib, shaxsiy tajribalar va motivatsiyalarni o‘rganishga imkon beradi. Intervyular, jumladan o‘smirlar, ularning oila a‘zolari va o‘qituvchilari bilan o‘tkaziladigan yarim-strukturalashgan yoki erkin intervyular agressiv xulq-atvorning shaxsiy ma‘nosini, uning kelib chiqish sabablarini va kontekstini tushunishga yordam beradi. Fokus-guruhlar o‘smirlar guruhlari bilan muhokamalar o‘tkazish orqali agressiya borasidagi umumiy qabul qilingan qarashlar, guruh dinamikasi va tengdoshlar ta‘sirini o‘rganish mumkin. Kuzatish, ya‘ni maktab, oila yoki boshqa ijtimoiy muhitda o‘smirlarning xulq-atvorini bevosita kuzatish agressiyaning tabiiy sharoitlarda qanday namoyon bo‘lishini tushunishga yordam beradi. Keys-stadi (holat tahlili) esa agressiv xulq-atvoriga moyil bo‘lgan ayrim o‘smirlarning chuqur individual tahlili orqali muammoning murakkab qirralarini, uning noyob sabablarini va rivojlanish yo‘llarini tushunishga xizmat qiladi. Agressiyaning diagnostika qilish va baholash usullari ham muhimdir. Bularga o‘z-o‘zini baholash metodikalari (anketalar va so‘rovnomalardan orqali o‘smir o‘zining agressivlik darajasini baholaydi), ota-onalar va o‘qituvchilar tomonidan baholash (masalan, CBCL - Child Behavior Checklist kabi xulq-atvor shkalalari o‘smirning agressiv xulq-atvorini turli kontekstlarda ob‘ektivroq baholash imkonini beradi), proyektiv metodikalar (ba‘zi hollarda agressiyaning yashirin sabablarini aniqlash uchun qo‘llanilishi mumkin, garchi ularning ob‘ektivligi cheklangan bo‘lsa-da) va klinik intervyu (psixolog yoki psixoterapevt tomonidan o‘tkaziladigan chuqur intervyu agressiya sabablarini, uning shaxsiy ma‘nosini va psixologik fonini aniqlashda asosiy vosita hisoblanadi) kiradi. O‘smirlar bilan ishlashda etik tamoyillarga qat‘iy rioya qilish zarur. Ular kattalarga nisbatan himoyasizroq guruh hisoblanadi va ularning shaxsiy huquqlarini himoya qilish muhimdir. Tadqiqotda ishtirok etishdan oldin, o‘smirning o‘zidan (yoshiga qarab) va uning ota-onasi yoki qonuniy vakilidan xabardor qilingan rozilik olinishi shart. Rozilik shaklida tadqiqotning maqsadlari, jarayoni, ishtirok etishdan voz kechish huquqi, ma‘lumotlarning maxfiyligi va boshqa muhim jihatlarni batafsil tushuntirilishi kerak. Yig‘ilgan ma‘lumotlarning maxfiyligi qat‘iy ta‘minlanishi va shaxsan aniqlash imkoniyatini beruvchi ma‘lumotlar anonimlashtirilishi lozim. Tadqiqot jarayonida o‘smirlarga har qanday jismoniy yoki psixologik zarar yetkazilmasligi kerak. Ayniqsa, agressiya kabi sezgir mavzularni muhokama qilishda ehtiyotkorlik bilan yondashish va kerak bo‘lganda psixologik yordam ko‘rsatish imkoniyatini yaratish lozim. O‘smirlar tadqiqotning istalgan bosqichida ishtirok etishdan voz kechish huquqiga ega ekanliklari tushuntirilishi va ularning bu huquqi hurmat qilinishi kerak. Tadqiqot yakunida ishtirokchilarga tadqiqotning haqiqiy maqsadlari va natijalari haqida ma‘lumot berilishi, agar biron bir stress yoki noqulaylik yuzaga kelgan bo‘lsa, ularga yordam ko‘rsatilishi kerak. Har qanday tadqiqotni boshlashdan oldin, uni axloqiy me‘yorlarga mosligini ta‘minlash uchun tegishli tadqiqot kengashi yoki etik komissiyaning ruxsatini olish muhimdir.

Xulosa. O‘smirlar agressiyasi zamonaviy jamiyat uchun dolzarb va murakkab muammo bo‘lib, uning nazariy va metodologik asoslarini chuqur o‘rganish shaxs, oila va jamiyat salomatligi uchun katta ahamiyatga ega. Ushbu maqolada agressiyaning psixologik mohiyati, uning turlari va yoshga xos namoyon bo‘lish xususiyatlari Freyd, Lorents, Bandura kabi olimlarning nazariyalariga tayanib tahlil qilindi. Tadqiqotlar o‘smirlar agressiyasining rivojlanishiga shaxsiy xususiyatlar (past o‘ziga baho, impulsivlik), ijtimoiy omillar (media, tengdoshlar ta‘siri) va ayniqsa oilaviy muhit (disfunktsional oilalar, noto‘g‘ri tarbiya) kabi ko‘plab omillar ta‘sir ko‘rsatishini ko‘rsatadi. Agressiv tendensiyalarning o‘g‘il bolalarda 12 va 14-15 yoshlarda, qiz bolalarda esa 11 va 13 yoshlarda kuzatilishi tadqiqotlarda yosh va gender xususiyatlarini inobatga olish zarurligini ta‘kidlaydi. O‘smirlar agressiyasini samarali o‘rganish uchun kvantitativ (so‘rovnomalardan, anketalar, statistik tahlil) va kualitativ (intervyular, fokus-guruhlar, kuzatish, keys-stadi) metodologik yondashuvlarni

birlashtirish zaruriyati ta'kidlandi. Diagnostika va baholashda o'z-o'zini baholash, ota-onalar va o'qituvchilar bahosi, klinik intervyu kabi turli usullardan foydalanish muammoning to'liqroq manzarasini beradi. Shu bilan birga, o'smirlar bilan ishlashda xabardor qilingan rozilik, maxfiylik, zarardan himoya qilish va tadqiqot kengashining etik ruxsati kabi qat'iy etik tamoyillarga rioya qilish shart. Kelgusi tadqiqotlarda o'smirlar agressiyasining etnik va madaniy xususiyatlarini hisobga olgan holda, mahalliy kontekstga moslashtirilgan tadqiqot metodologiyalarini ishlab chiqish va qo'llash tavsiya etiladi. Agressiyani oldini olish va psixokorreksiya qilish dasturlarini ishlab chiqishda nafaqat o'smirning o'zini, balki uning oilasi va maktab muhitini ham qamrab oluvchi kompleks yondashuvni qo'llash muhimdir. Xususan, ijobiy o'z-o'zini baholash va hissiy ongni oshirishga qaratilgan psixokorreksiya usullari muhimdir [1]. Ota-onalar va pedagoglar uchun agressiv xulq-atvorning dastlabki belgilarini aniqlash va ularga samarali munosabatda bo'lish bo'yicha ta'lim dasturlarini muntazam o'tkazish zarur. Ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlarning o'smirlar agressiyasiga ta'sirini chuqurroq o'rganish va bu borada mas'uliyatli kontent yaratish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish lozim. Agressivlikni baholash bo'yicha mavjud xorijiy metodikalarni o'zbek tiliga moslashtirish va ularning validligi va ishonchliligini tekshirish bo'yicha ilmiy izlanishlarni faollashtirish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Bandura, A. Ijtimoiy O'rganish Nazariyasi. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1977.
2. Tremblay, R. E., Hartup, W. W., & Archer, J. (Muh.). Tajovuzkorlikning rivojlanish manbalari. New York: Guilford Press, 2005.
3. Anderson, C. A., & Bushman, B. J. "Inson agressiyasi." Psixologiya bo'yicha Yillik Sharh, vol. 53, no. 1, 2002, pp. 27-51.
4. Card, N. A., & Little, T. D. "Proaktiv va reaktiv tajovuz bolalik va o'smirlik davrida: Ularning sotsioemotsional moslashuvga aloqadorligining meta-tahlili." Bolalar rivojlanishi, vol. 77, no. 5, 2006, pp. 1493-1520.

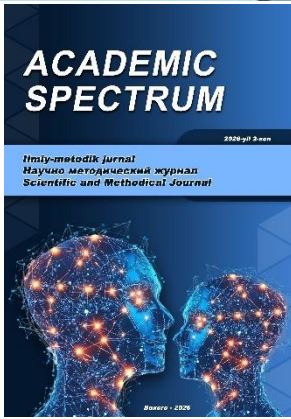
MUNDARIJA:

Qurbonov G‘ulomjon G‘afurovich Ochilboyeva Maftuna Dilshod qizi	<i>Matematik ta’limda differensial yondashuv tushunchasi va uning shakllanishining hozirgi holati</i>	6
Xusanova Gulasal Shuhratjon qizi Husanboyeva Xurshidabonu Muhammadamin qizi	<i>Axborot texnologiyalarining chet tilini o‘qitish metodikasidagi o‘rni va ahamiyati</i>	10
Nasirdinova Gulshoda Donyorbek qizi Abdumalikova Marjona Doniyorjon qizi	<i>Kollaborativ o‘qitish texnologiyasi “boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi” faniga tatbiq etish imkoniyati</i>	13
Alimdjanova Dilbar Negmatovna	<i>Jamoat salomatligini fanini o‘qitishda mualliflik pedagogik texnologiyalari</i>	18
Raximova Nasiba Nuriddinovna	<i>O‘smirlarda agressiya muammosini o‘rganishning nazariy-metodologik asoslari</i>	22
Bozorova Nazokat Mamasoatovna	<i>Tarixiy podkastlar va videobloglar o‘quvchilarning kognitiv faolligini rivojlantirish shakli sifatida</i>	26
To‘rayeva Dilovar Naimovna	<i>Kichik yoshdagi o‘quvchilarning badiiy asarni tahlil etishdagi psixologik xususiyatlari</i>	30
Bobomurodova Mahzuna Ortiq qizi	<i>Gidronimlarda geografik va tarixiy omillarning aks etishi</i>	33
Giyasova Zuxra Raxmatullayevna	<i>Gaz molekulalarining tezliklar bo‘yicha taqsimoti: desmos yordamida raqamli vizualizatsiya va didaktik imkoniyatlar</i>	36
Bekimbetova Gulnaz Nabatovna	<i>Methodology for using educational materials on natural resources in theoretical classes</i>	43
Narmuradova Rayhon Uktamovna	<i>Huquqni muhofaza qiluvchi organlar xodimlarini psixologik tahlilga o‘rgatishning ahamiyati</i>	48
Itolmasova Nafisa Furqatovna	<i>Kasbiy qobiliyat tushunchasi va uning psixologik asoslari</i>	51
Yunusova Sohiba Abdulmamidovna Raxmataliyeva Marjona Xurshidjon qizi	<i>Jarayonlarni boshqarishda rejining va kaizen uslublari asosida samaradorlikni oshirish</i>	54
Narmuradova Rayhon Uktamovna	<i>Jinoyat sodir etishda affekt holatining psixologik va huquqiy bahosi</i>	57
Ismatova Kamola Azizjon qizi	<i>Bola psixik taraqqiyotida oilaning ahamiyati</i>	60
Ochilova Mexrubon Syratovna	<i>Значение курсов повышения квалификации учителей цифровой грамотности и применению образовательных платформ на уроках географии</i>	64
Sirojov Otajon Orifjonovich	<i>Talabalarning o‘quv faoliyatini raqamli texnologiyalar asosida tashkil qilishning integrativ mexanizmlarini takomillashtirish</i>	69
Islomov Nurtoy Nomoz o‘g‘li	<i>Talabalarda atamalar bilan ishlash ko‘nikmalarini takomillashtirish</i>	76

Madaminova Gulzira Gulamkadirovna	<i>Ingliz tili o‘qitishda o‘quvchilarning kognitiv kompetensiyani rivojlantirish metodlari tahlili</i>	80
Eshmuminova Oybarchin Botirovna	<i>Maktabdan tashqari ta‘lim strategiyalari: istiqbolli yo‘nalishlar, strategik rejalashtirish va amaliy tadqiqotlar</i>	84
Ibodulloyev Nurali Sheraliyevich	<i>Raqamli texnologiyalardan foydalanishning ta‘lim jarayonidagi o‘rni</i>	88
Odamova O‘g‘iljon Kenjayevna	<i>Ta‘lim muassasalarida psixologik xizmatning samaradorligini oshirishda ertak terapiyasining o‘rni</i>	91
Shikarov Tolib Tavakalovich	<i>Raqamli pedagogikada adaptiv ta‘lim texnologiyalari: talabalarning individual ehtiyojlarini qondirish va o‘quv samaradorligini oshirish</i>	95
Raximov Azizbek Normurodovich	<i>Jadid munavvarlar faoliyatida vatanparvarlik tarbiyasining pedagogik mohiyati</i>	99
Shomurodova Nozima Baxriddin qizi	<i>Maktabgacha yoshdagi bolalarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda xorijiy tajribalar tahlili</i>	104
Xolmirzayeva Shahnoza Majidovna	<i>Maktabgacha yoshdagi bolalarda mustaqillik va ijodiy tashabbusni rivojlantirishning pedagogik asoslari</i>	108
Tangirov Farxodjon Mamatyakubovich	<i>Loyihaga asoslangan faoliyatning o‘quvchilar meta-fan kompetensiyalari va texnologik madaniyatini rivojlantirishga ta‘siri</i>	112
Rasulov Rustambek Odilovich Xoshimov Mirjalol Murodjon o‘g‘li	<i>Xalqaro aloqa: mohiyati, rivojlanishi, va zamonaviy tendensiyalar</i>	119
Baratova Nozima Xidirova Gavhar Rustamovna	<i>Raqamli texnologiyalar asosida barqaror turizmni rivojlantirish istiqbollari</i>	123
Urazaliyeva Dilraboxon Nishonboyevna	<i>O‘smirlarda suisid xavfining bio-psixo-fiziologik mexanizmlari: masofaviy psixogen ta‘sir sharoitida tibbiy-psixologik yondashuv</i>	129
Kurbonov Munis Ro‘zmetova Muhabbat	<i>Ta‘lim jarayonida pedagogik yondashuv axborotlashtirishning ahamiyati</i>	137
Farmonova Dildora Sobirovna	<i>Nogiron bolalarning jamiyatga moslashuvdagi to‘siqlar</i>	140
Axmadova Gulbashakar Azizbekovna	<i>Erta bolalikda emotsional befarqlikning oqibatlari</i>	143
Tojiboyev Ziyodilla A‘zamjon o‘g‘li	<i>Raqamli iqtisodiyot sharoitida milliy iqtisodiyotni rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari</i>	147
Umaraliyeva Hilola Fazliddin qizi	<i>Talabalarning kommunikativ kompetentligi guruhiiy o‘zaro ta‘sir samaradorligining prediktori sifatida</i>	149
Kozieva Ikbol Komilzhonovna	<i>Onomastics funktsions</i>	153
Ismatova Dilafruz To‘ymuratovna	<i>Zamonaviy jamiyatda oilaviy qadriyatlar transformatsiyasi: an‘anaviy modeldan individualistik modelga o‘tish jarayoni</i>	156
Ziyadilloeva Malikabonu Abdulloyevna	<i>Approaches to studying individual soldier performance and group interaction in the armed forces</i>	160

Ashrapov Nodirbek Namoz o'g'li	<i>O'smirlik davrida kognitiv jarayonlarning shakllanishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy-muhit omillari va ularning shaxs kamolotidagi ahamiyati</i>	164
Hamroyev Jasur Umedovich	<i>Oliy ta'lim muassasalarida sun'iy intellekt texnologiyalari asosida talabalarning innovatsion tafakkuri va muammoli vaziyatlarni hal etish kompetensiyalarini rivojlantirish mexanizmlari</i>	169
Axmadov Nazirjon Rahmat o'g'li	<i>Social and psychological factors in the development of positive behavior in adolescents</i>	173
Rustamov Shavkat Shuxratovich	<i>Pedagogical and psychological approaches to developing students' innovative competence</i>	177
Назаров Акмал Мардонович	<i>Психологические факторы развития креативного мышления и инновационного подхода у студентов</i>	180
Ганджиев Феруз Фуркатович	<i>Проявления агрессии среди подростков в социальных сетях и их психологические последствия</i>	184
Дехконбоев Шохжахон Ойбекович	<i>Методы и подходы судебно-психологической экспертизы при оценке эмоционального состояния личности</i>	189
Zoirov Abduqodir Askarovich	<i>Talabalarda diqqat sifatлари rivojlanishining psixologik determinantlari</i>	193
Xolmo'minova Yasmina Ma'murjon qizi	<i>Maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlashda individual ta'lim dasturlarining samaradorligi</i>	197
Khusanova Gulasal Shuhratjon kizi, Fozilova Shakhzoda Aslam kizi	<i>Comparison of the effectiveness of online and offline learning</i>	200
Raximova Moxinora Xoshimjanovna Ibrohimova Feruzabonu Ilyosbek qizi	<i>Rivojlangan xorijiy mamlakatlar ta'limi taraqqiyotining ayrim masalalari</i>	203
Шарипова Умида Шавкат кизи	<i>Факторы и проблемы исследования гендера в социолингвистике</i>	206
Тагирова Муштарий Махсудовна	<i>Своеобразные черты литературных и публицистических трудов джадидов</i>	209
Narziyeva Husnora	<i>Norasmiy savdoning shahar iqtisodidagi o'rni</i>	212
Xomidova Mahliyo Akobir qizi	<i>Elektron hisoblash mashinalari uchun yaratilgan dasturlar, ixtirolar, foydali modellar va sanoat namunalari</i>	216
To'raqulova Nargiza Ali qizi	<i>Yozuvning vujuga kelishi va tilshunoslikdagi ahamiyati</i>	219
Qovlonbekov Abdulaziz Abdullajon o'g'li.	<i>Para sportchilarni qo'llab quvvatlashning ijtimoiy psixologik determinatlari (o'smir yoshidagi parasportchilar misolida).</i>	222
Diyorbek Abrayev Mamarajab ogli	<i>Translation of culturally-bound words from english into uzbek: challenges and strategies</i>	225
Sharipova Shukronaxon Baxtiyorjon qizi	<i>O'zbek xalq og'zaki ijodi va uni maktabgacha yoshdagi bolalar emotsional intellektini rivojlantirishda qo'llashning psixologik asoslari</i>	228

Rahmatova Nasiba Sobirovna	<i>Gender psixologiyasida jinsiy farqlanish muammolarini tahlil qilishda erkaklar va ayollarning rollari</i>	231
Ro‘ziyev Ulug‘bek Muzzafarovich	<i>O‘smirlardagi emotsional zo‘riqishlar va ularni kelib chiqish sabablari</i>	238
Mirzayeva Dilshoda Ikromjonova Sayfidinova Aziza Tolibovna	<i>O‘zbek va ingliz leksikasida nabotot obrazlarining metaforik talqini</i>	242
Qodirova Dilnoza Murtazoyevna	<i>Talabalarda professional identifikatsiya jarayonining psixologik determinantalari</i>	244
Tajibayev Shohruh Maqsudovich	<i>The influence of psychological characteristics on guides' communicative skills and their professional significance</i>	251
Sharopov Suxrob Shodi o‘g‘li	<i>O‘smirlarda refleksiv xususiyatlar va tanqidiy fikrlash o‘rtasidagi bog‘liqlik</i>	256

“ACADEMIC SPECTRUM”

ILMIY METODIK JURNALI UCHUN MAQOLALARNI RASMIYLASHTIRISH TALABLARI

“ACADEMIC SPECTRUM” ilmiy jurnali mualliflari diqqatiga!

1. “ACADEMIC SPECTRUM” ilmiy jurnali ilmiy maqolalarni o‘zbek, rus va ingliz tillarida chop etadi.

2. E‘lon qilinadigan maqolalarga bo‘lgan asosiy talablar:

✚ ishning dolzarbligi va ilmiy yangiligi;

✚ maqolaning hajmi: adabiyotlar ro‘yxati, chizma va jadvallar inobatga olingan holatda 3-8 betgacha;

✚ maqola nomi, annotatsiya (50-60 ta so‘z) va tayanch so‘zlar (8-

10 ta) ingliz, o‘zbek va rus tillarida keltiriladi.

3. Maqola boshida mavzu, muallifning F.I.O. (to‘liq yozilishi kerak), mualliflar bir nechta bo‘lsa, ularning har biri haqida to‘liq ma‘lumotlar berilishi shart, tashkilot, shahar, mamlakat, muallifning e-maili ko‘rsatiladi. Matnda kirish qismi, tadqiqot obyekti va qo‘llanilgan metodlar, olingan natijalar va ularning tahlili, xulosa, adabiyotlar ro‘yxati, albatta, keltiriladi. Maqolada keyingi 10-15 yilda e‘lon qilingan adabiyotlarga havola qilinishi tavsiya etiladi.

4. Matn uchun: Microsoft Word; Times New Roman, 12 shrift, maqola nomi bosh harflarda, interval 1,0; abzas 1,0 sm, yuqori va pastki tomon 2 sm, chap va o‘ng tomon 2 sm.

5. Agar maqolaga rasm, jadval, diagramma, sxema, chizma, turli grafik belgilar kiritilgan bo‘lsa, ular aniq va ravshan tasvirlanishi, qisqartmalarning to‘liq izohi yozilishi lozim. Formulalar matnga maxsus kompyuter dasturlarida kiritilishi kerak.

6. Iqtibos olingan yoki foydalanilgan adabiyot satr osti izohi tarzida emas, balki maqola oxirida asosiy matndagi ketma-ketligi asosida umumiy ro‘yxatda ko‘rsatiladi. Matn ichidagi ko‘chirmadan so‘ng iqtibos olingan asarning ro‘yxatdagi tartib raqami va sahifasi kvadrat qavs ichida beriladi. Bu o‘rinda kitob, to‘plam, monografiyalar uchun mualliflarning ism-familiyalari, manbaning to‘liq nomi, nashr ko‘rsatkichi (shahar, nashriyot va nashr yili) ko‘rsatiladi. Jurnal maqolalari va boshqa davriy nashrlar uchun mualliflarning ism-familiyalari, maqola nomi, jurnal nomi, yili va soni, sahifa nomeri ko‘rsatiladi.

7. Maqola matni kamida 70-80 % muallifning shaxsiy izlanishlari natijasiga asoslanishi lozim. Topshirilgan maqolalar “Anti plagiat” tizimi yordamida tekshiriladi.

8. Tahririyatga taqdim qilingan maqolalar tahririyat tomonidan taqrizga beriladi. Maqola taqrizdan qaytgach, agar zarur bo‘lsa, barcha savol va e‘tirozlar bo‘yicha muallifga qayta ishlash uchun taqdim etiladi. Maqola nusxalari qaytarilmaydi.

9. Tahririyat maqolani taqrizga yuboradi, taqriz ijobiy bo‘lsa maqola jurnalda chop etish uchun qabul qilinadi. Jurnalda anjuman tezislar va ma‘ruzalari chop etilmaydi. E‘lon qilingan materiallarning haqqoniyligiga va ko‘chirilmaganligiga shaxsan muallif javobgardir.

10. Tahririyat maqolaga ayrim kichik o‘zgartirishlarni kiritishi mumkin. Yuqoridagi talablarga javob bermaydigan maqolalar tahririyat tomonidan ko‘rib chiqilmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

11. Ijobiy taqriz berilgan maqola tahririyat tomonidan qabul qilingan sanaladi. Jurnal tahririyati maqola matnini qisqartirish va unga tahririy o‘zgartirishlar kiritishga haqlidir.

12. Yuqoridagi talablarga javob bermaydigan maqolalar tahririyat tomonidan qabul qilinmaydi va ko‘rib chiqilmaydi.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy kommunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrda №1273056 sonli guvoohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi,
Buxoro shahri Alpomish ko‘chasi, 9-uy
Elektron manzil: <https://fanistiqbollari.uz>
Telegram raqami: -998 (91) 245-46-66

“ACADEMIC SPECTRUM” ilmiy-metodik jurnal.

Buxoro

2026. № 2-Son.